

05 EKONOMIKA

SYSTÉM, KTERÝ „SYTÍ“ SPOTŘEBU

Ekonomický systém funguje podle zákonitostí trhu, jehož je ale spotřebitel nedílnou součástí. Jestliže růstová ekonomika podněcuje neuměřenou spotřebu každého jednotlivce, z výchovných důvodů je nutné pěstovat kritický přístup k tomuto druhu manipulace. Kapitola přináší alternativní pohled na výrobní cyklus, který by generoval vedle ekonomických především environmentální benefity.

1. O CO JDE?

Výroba a spotřeba je součástí ekonomického systému

Ekonomický systém má vlastní zákonitosti; člověk do něj vstupuje jako výrobce i spotřebitel, v obou těchto rolích je jeho aktivní součástí. Z tohoto systémového pohledu pak součet individuálních rozhodnutí (která člověk činí jako podnikatel i jednatel, a to při dlouhodobějších úvahách i v rámci každodenního spotřebního chování) formuje danou společnost.

Samotný **proces výroby** má environmentální dopady: využívá přírodní zdroje, produkuje odpady; důsledkem výrobních procesů jsou materiálové toky (materiály a jejich přemístování, což zajišťuje doprava). Z našeho úhlu pohledu vidíme, že výroba je do určité míry regulována **spotřebou**, a tak k omezování negativních dopadů výroby může docházet například **změnou spotřebních vzorců**. Pro samotného spotřebitele jsou ale negativní důsledky jeho spotřebního rozhodování „skryté“ – příliš vzdálené, zdánlivě s výrobou nesouvisejí. Došlo totiž k oddělení obou procesů, výrobní postupy spotřebitel nevidí, a neví ani, co se děje s výrobkem, který dosloužil; to mu umožňuje zbavit se odpovědnosti za nepříznivý dopad těchto vnějších důsledků (tzv. externalit). I když je ale spotřeba podmínkou výroby, regulace množství výrobků individuálním chováním (nákupem určitého zboží a nezájmem o jiné) není příliš účinná.

Ekonomický systém totiž sice potřebuje člověka jako spotřebitele, a vice versa – spotřebitel vydává popud, resp. poptává, čímž stimuluje **nabídku**. V praxi tak dává výrobcům a obchodníkům podnět k tomu, aby tuto nabídku tvořili a udržovali. Funguje to ale i z druhé strany. Obchodník, který tvoří a poskytuje velkou nabídku, stimuluje spotřebitele, aby začal poptávat produkty, o které předtím neměl zájem. Zvyšující se **poptávka** pak přináší větší zisky a zvyšování výroby. Právě z hlediska ziskovosti ekonomiky je žádoucí **rozšiřování potřeb** – stoupající spotřeba pak představuje její konečný cíl, tedy růst, ke kterému směřují všechny ekonomické aktivity.

Abychom věděli, jak usměrňovat svá spotřební rozhodnutí, a utvářet tak svůj **životní styl**, měli bychom v kapitole Ekonomika pochopit:

- Jaké jsou základní principy ekonomického systému, tedy vztahy mezi aktéry (výrobci, prodávajícími, *spotřebiteli*)?
- Jak jinak by mohly být nastaveny vztahy a role jednotlivých aktérů v rámci ekonomiky, jakou celkovou změnu systému by to mohlo přinést?

V rámci ekonomického systému se soustředíme na pochopení role jednotlivce jako *spotřebitele*:

- Pokud je tento jednotlivý spotřebitel spolutvůrcem ekonomických vztahů, v jakém smyslu je utváří?
- Jak by součet všech individuálních spotřebních rozhodnutí mohl změnit systém?

Při našich úvahách budeme hledat jiné přínosy než zisk a vlastní uspokojení – spíše chceme promýšlet, jak by spotřebitel mohl zprostředkovaně přinášet **veřejný prospěch**, prosperitu všem, podporovat péči o životní prostředí a jeho ochranu, a zajišťovat další **mimoekonomické přínosy**. Budeme se zabývat jak negativními, tak případně i pozitivními dopady ekonomiky v těch oblastech, jež zdánlivě nejsou její součástí, jsou považovány za její **externality**. Jde nám o to, jak omezit negativní dopady spotřeby, k nimž jinak „přirozeně“ dochází – například vytvořením podmínek pro snižování náročnosti výroby na přírodní zdroje, zmenšování odpadů a celkové zátěže přírody a prostředí.

2. KDE JE PROBLÉM?

Ekonomiku zde posuzujeme z hlediska jejího základního poslání – tím je uspokojovat potřeby lidí. Jak již jsme zmínili, ze systémového úhlu pohledu je hybnou silou ekonomiky **spotřeba**. Také z pohledu jednotlivce je spotřeba důležitá – je to právě ona, která sytí individuální potřeby a přání a nejvíce tak formuje životní styl. Pokud se však odehrává čistě v materiální rovině (hromadění statků), může omezovat kapacity člověka (časové, finanční) pro naplňování dalších nemateriálních potřeb, které jsou pro jeho rozvoj mnohdy ještě důležitější – jako je vzdělání, rozvíjení vztahů (péče o sociální kapitál) a podobně.

Ekonomické teorie říkají, že zvyšování spotřeby vede nejen ke zvýšení kvality života, ale také přispívá k celkovému rozvoji společnosti: přináší nové inovace/postupy, rozvoj technologií a zprostředkovaně i zlepšování výrobních postupů včetně zmenšování jejich environmentálních dopadů. **Ekonomika** však zlepšuje především ty aspekty kvality života, které lze naplnit materiálně, a podporuje celkový rozvoj společnosti měřený finančními toky (jejich ukazatelem je hrubý domácí produkt, **HDP**, viz též úvodní kapitola). My se zde budeme

zabývat odvrácenou stranou těchto procesů: ukážeme, že způsob, jakým dnes vyrábíme a spotřebováváme zboží, má přímý podíl na mnoha současných environmentálních problémech. Mezi ně patří především globální klimatické změny, znečištění ovzduší, půdy a vod, nadměrné čerpání přírodních zdrojů a ztráta biodiverzity.

Extenzivní hospodářský rozvoj má potom vážné důsledky v **globálním měřítku**, jako například:

- pokles kvality a další zhoršování životního prostředí tam, kde tato kvalita není dostatečně zajištěna zákony (naopak v postindustriální společnosti jde často ekonomický růst ruku v ruce se zlepšováním kvality lokálního prostředí, protože se zpříšňují zákony na ochranu přírody a špinavá průmyslová produkce se přesouvá jinde);
- postupné vyčerpání a horší dostupnost tradičních přírodních zdrojů
- populační exploze v regionech s nulovým nebo záporným růstem;
- nerovnoměrnost hospodářského vývoje, spotřeby a produkce;
- nekontrolovatelná migrace obyvatelstva z ekonomických důvodů.

Dalším a nezanedbatelným rysem je i skutečnost, že tyto problémy vzhledem ke globálnímu vývoji světové společnosti nejsou pouze vnitřním problémem hospodářsky nevyspělých zemí a oblastí, ale zasahují zájmy a stabilitu i dalších oblastí. Globální problémy nemají výhradní podobu ekonomických a environmentálních souvislostí, ale často s sebou nesou také důsledky politické, náboženské i vojenské. S nimi se setkáváme denně v realitě našeho života, jedná se o konflikty náboženské, kulturní, mezinárodní terorismus, zdravotní pandemie atd. ¹

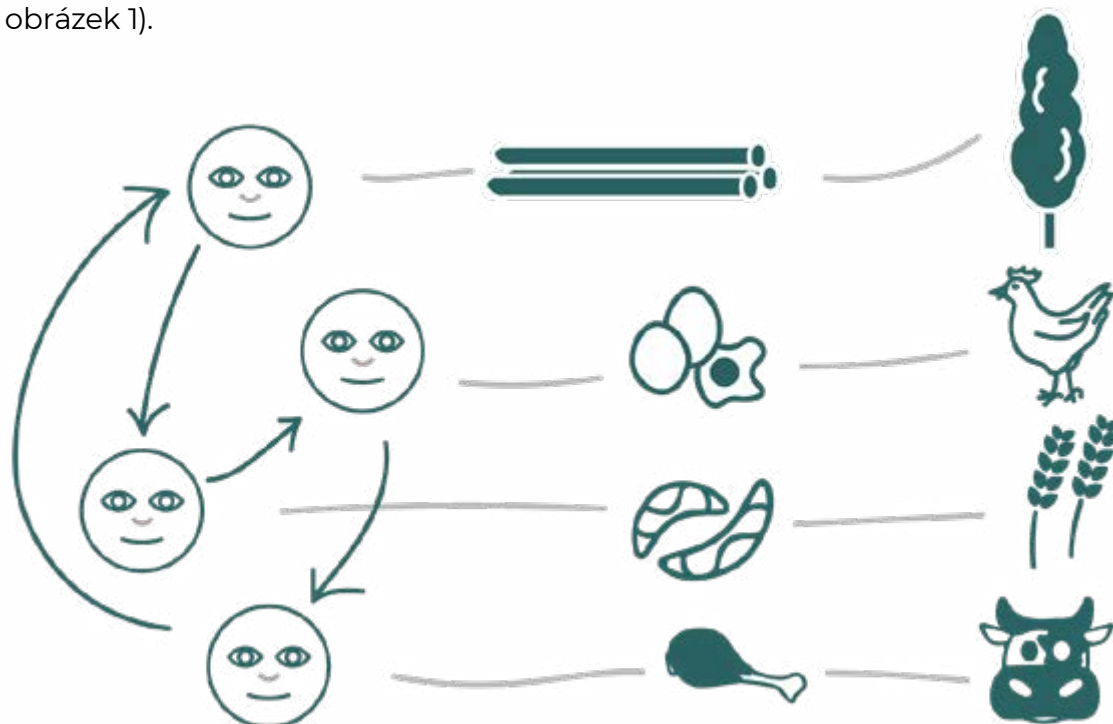
Pozitivní i negativní dopady ekonomiky stoupají spolu s tím, jak je (dle obecně přijatých měřítek) „rozvinutá“, a tedy na jaký životní standard jsou lidé zvyklí. Čím jsou naše společnosti bohatší, tím více se objevují nové spotřební touhy, které ekonomika podněcuje – vytváří **nové potřeby** uměle (viz podněcování spotřeby v kapitole **Reklama**). „Zdraví“ (prosperita) ekonomického systému je totiž založeno na soustavném růstu, který je ale neudržitelný. ²

1 Zdroj: Hynková V. *Ekonomie I. 5. Kapitola: Ekonomický růst*. *Fakulta ekonomiky a managementu*. Univerzita Tomáše Bati Zlín.

2 „Naše touhy po prosperitě jsou vnitřně spojeny se současnými modely neudržitelného ekonomického růstu. Současná situace je výsledkem dvou mylných představ, na nichž spočívá náš současný ekonomický systém. První je víra v neomezené přírodní zdroje a přírodní úložiště odpadů či chemických látek, které mohou absorbovat znečištění životního prostředí. Druhým je víra v trvalý ekonomický růst (Daly, 1977). Po dobu 200 let vedly tyto dvě mylné představy k neustálému zlepšování produktivity práce za cenu podhodnocených zdrojů a často bez vyhodnocení dopadu na životní prostředí, jako např. ve ztrátě čerstvého vzduchu nebo čisté vody“ Viz (SPREAD, 2012) [Online](https://www.sustainable-lifestyles.eu), dostupné na www.sustainable-lifestyles.eu, str. 21.

3. JAK SE NA PROBLÉM PŘIŠLO?

Z historického úhlu pohledu, člověk původně přímo a zcela závisel na přírodních zdrojích – ekonomika nepočítala se směnou výrobků a člověk si obstarával vše sám. V pokročilejších fázích se objevila dělba práce, závislost na přírodě ale přetrvávala, projevila se přímo na výsledcích ekonomických činností (viz obrázek 1).

Obrázek 1. Postupná dělba práce ve výrobě

V rámci pokročilé dělby práce se ovšem výrobní cyklus stává složitější – mezi jeho první fáze (těžba surovin atd.) a prodej konečného produktu vkládá několik místně a časově vzdálených mezifází (viz obrázek 2).

Obrázek 2. Pokročilá dělba práce – současný stav

Právě při oddělení různých fází výroby a spotřeby (od výroby, prodeje/koupe výrobků, jejich užívání, až po vznik odpadu) může být **hodnota přírodních zdrojů**, ale i **lidské práce** opominuta či nedoceněna. Spotřebitel také není konfrontován s průvodními nepříznivými jevy či důsledky tohoto procesu v jeho jednotlivých fázích, protože ty jsou místně a časově vzdálené. Nevidí tak například bezohledné čerpání zdrojů, neetické využití pracovní síly, znečištění prostředí ve výrobě či při vzniku odpadů; většinou se nezajímá ani o neefektivní způsoby užívání výrobků, protože jejich dopady nejsou na první pohled patrné. Stoupající spotřeba jde potom ruku v ruce s nedostatečnou péčí o tyto průvodní jevy a jejich následky. Je to přirozené – starat se o větší množství výrobků pečlivě by znamenalo věnovat tomu značné množství času. Čas jsou ovšem peníze, a za ty lze koupit výrobky nové.

4. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Ekonomický růst – tento pojem vypovídá o dlouhodobých produkčních schopnostech ekonomiky. Když ekonomika roste, znamená to pro členy společnosti vyšší blahobyt, a proto se všechny státy snaží ekonomický růst podporovat. Problémem je skutečnost, že ekonomický růst vždycky „něco stojí“ a musí se pro něj dlouhodobě vytvářet příznivé prostředí, často na úkor podmínek pro jiné druhy činností (ty, které ekonomika nezohledňuje).

V globálním měřítku funguje ekonomický systém podle principů klasické politické ekonomie. Využívá **komparativní výhody** k dělbě práce v mezinárodním měřítku – to znamená, že náklady na některé fáze výrobního cyklu se mohou v různých zemích lišit, například s ohledem na dostupnost zdrojů, cenu lidské práce a podobně. V praxi to znamená, že výroba určitého zboží, nebo jen určité fáze výrobního cyklu, se přesunují do oblastí, kde jsou náklady nejnižší. V rámci směny lze pak dosáhnout nejnižší **ceny výrobku**, dnes již často jen jeho součástek, které se pak kompletují v zemích spotřeby

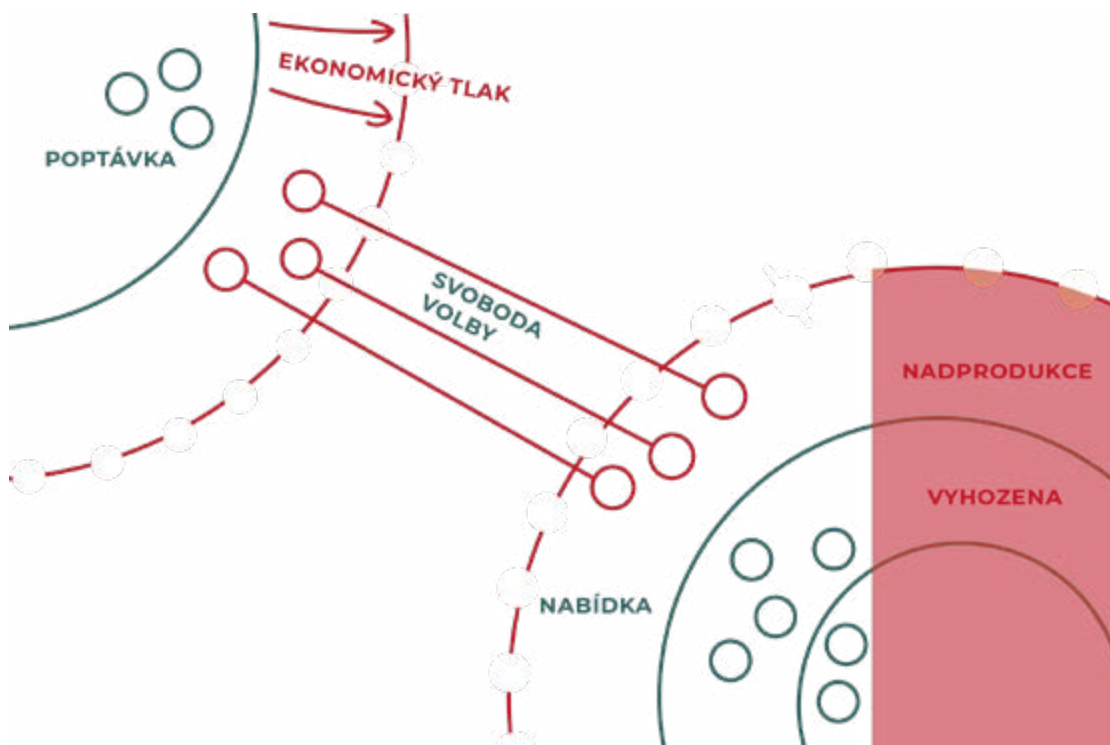
Procesy výroby a obchodu s výrobky řídí ekonomická pravidla, která otevírají možnosti, jak zajišťovat zisk ve značně konkurenčním prostředí. V rámci tohoto přístupu však zůstávají jiné hodnoty stranou, a do ceny výrobku se promítají v co nejmenší míře – tak, aby ji příliš nezvyšovaly. S „férovými“ náklady na péči o přírodu nebo sociální zabezpečení čistě ekonomicky založený systém nepočítá; pokud se tak ve skutečnosti děje, mohou za to různá vnější omezení, předpisy a nařízení týkajících se lidí a přírody. Ta ovšem platí jen někde, a například v méně rozvinutých zemích hodnota přírodních zdrojů a lidské práce doceněna většinou není, a neexistuje legislativa ani opatření, které by garantovaly určitou ochranu. V honbě za komparativními výhodami se pak tyto země často zneužívají – některé fáze výroby, ale i odpady vznikající po skončení životnosti výrobků, se sem přesunují, díky méně přísným pravidlům se za část těchto negativních dopadů se nemusí „platit“. Tyto nezohledněné

náklady jsou z hlediska ekonomických principů **externalitami** – nejsou zachyceny v ceně výrobku, protože ani výrobce je nekompensuje (podrobněji viz [Externality v životním prostředí](#) z Enviwiki.)

Důvody, proč zajišťovat ekonomický růst, jsou ve **zvyšování životního standardu**, který by měl svědčit o předpokladech pro kvalitní život lidí. V rámci konkrétní země je růst životního standardu závislý na rostoucí schopnosti produkce, ale i na tom, mezi kolik obyvatel se vznikající produkt bude rozdělovat (měřítkem je veličina **HDP** na obyvatele). Pokud by konečným cílem společnosti bylo dosažení **kvality života** (blahobyt, well-being, viz kapitola 1), museli bychom pro hodnocení míry zajištění individuální spokojenosti hledat jiná měřítká. Tato spokojenost závisí též na mimoekonomických faktorech, a právě posilování jejich významu v životě jednotlivce může být jedním principů výchovy odpovědného spotřebitele.

5. PRAKTICKÉ POUŽITÍ POJMU V SOUČASNOSTI

Ekonomický systém vytváří tlak na zvyšování spotřeby – **nabídka převyšuje poptávku**, což má zajistit svobodu (spotřební) volby (viz obrázek 3). Co se ale děje s přebytky? Důsledkem této svobody (a ekonomického tlaku, který ji stále rozšiřuje) je nadměrná spotřeba a nešetrné hospodaření s předměty, které lidé již vlastní, což obojí má velké dopady na životní prostředí a přírodu. Navíc nejde jen o výrobky, které spotřebitel koupí – jsou i takové, jež nenajdou svého kupce, a tyto „přebytečné“ výrobky jsou pak často likvidovány, aniž by byly použity (například o likvidaci značkových oděvů, které nelze ani „rozdat“ na charitativní účely, pojednává kapitola [Udržitelné oblečení](#)).

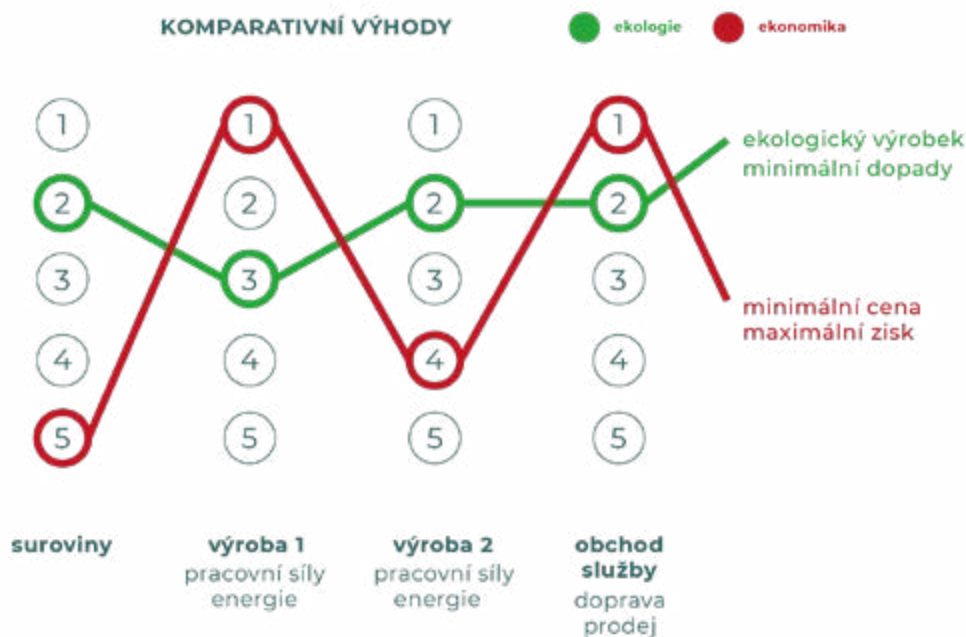

Obrázek 3: Poptávka = ekonomický tlak na zvyšování nabídky

Možný alternativní pohled na výrobní cyklus? Porovnání ekonomických vs. environmentálních „komparativních výhod“

Ekonomika zvyšuje svou efektivitu tím, že využívá komparativních ekonomických výhod – tím se cena výrobků snižuje, a ty se tak stávají dostupnější pro širší okruh spotřebitelů. V důsledku toho se zvyšuje spotřeba, i přes nižší ceny výrobků rostou zisky, a roztáčí se spirála růstu. Tento typ růstu je základem klasického ekonomického systému; hodnotíme jej kvantitativními ukazateli. Lze si ale představit systém, kde by růst byl posuzován jinou optikou, například jako zvyšování kvality. Pokud jde o kvalitu života, o ní jsme hovořili v úvodní kapitole (**Kvalita života, well being**).

Můžeme se ale zkusit dívat na „pokrok“ z hlediska toho, do jaké míry jsou v rámci ekonomických procesů zajišťovány určité environmentální kvality (tedy příznivé charakteristiky výrobků ve vztahu k životnímu prostředí). Pak bychom museli považovat za komparativní výhodu takové podmínky nebo postupy výroby nebo spotřeby, za kterých lze environmentálně příznivé vlastnosti výrobku zajistit co nejlépe. Srovnání cest, kterými by mohly být realizovány jednotlivé fáze výrobního cyklu při těchto dvou různých přístupech, viz obrázek 4.

Obrázek 4: Naznačení cest, kterými se realizují možnosti výrobního cyklu dle komparativních výhod – **ekonomických**, a výběrem z **environmentálně příznivých alternativ**. Tento (environmentálně příznivý) výběr zdrojů či výrobních postupů by se v jednotlivých fázích výroby řídil jinými principy a okolnostmi, než když jsou sledovány výhody ekonomické

Z ekonomického hlediska:

minimalizace nákladů ve všech fázích výrobního cyklu znamená **vyšší zisk, a nižší cenu konečného výrobku**. Z toho plynou benefity výrobcům a spotřebitelům; někteří aktéři a příroda jsou ale vyloučeni, poškozováni a trpí.

Z pohledu udržitelnosti:

zde jsou započteny „vnější“ sociální, environmentální náklady – **externality jsou zohledněny**, a výrobní postupy v první řadě usilují o co nejmenší dopady. Znamená to menší zisk, vyšší cenu výrobků. Environmentální a sociální prospěch jde všem aktérům včetně přírodního prostředí; cenově znevýhodněn je investor a spotřebitel.

Cílem by v tomto případě mělo být to, aby udržitelná, ekologická cesta produktu výrobním cyklem byla zvýhodněna na úkor ekonomické (která ovšem vede k většímu zisku a/nebo nižší ceně výrobku). K tomu by měla sloužit „systémová“ opatření jako ekologické daně a přísnější postihy za znečišťování či neetické využití lidské práce. Pro tuto cestu byly vyvinuty také nástroje pozitivní motivace – certifikáty environmentální a sociální kvality procesů výroby a výsledných produktů, například značky Fair Trade a podobně (viz kapitola **Ekoznačení**).

6. CO SE V TÉ VĚCI DĚLÁ A CO MOHU UDĚLAT JÁ

Obecně může tzv. „internalizace externalit“ přinést nové nápady a řešení – nejen zajištěním **vyšší efektivity využívání zdrojů** a přechodem na **čistší produkci**, ale také **udržitelným designem výrobků** a **ekoinovacemi**.³ To ale dokonce nestačí.

Co se týče *individuálního spotřebitelského rozhodování*, měli bychom se o svých nákupech naučit **přemýšlet z více hledisek**, než pouze s ohledem na vlastní přání a potřeby. Součástí odpovědného přístupu je schopnost zvažovat různé možnosti; abychom je dokázali srovnat, je třeba umět hledat informace; a v neposlední řadě se musíme naučit pracovat s takto nalezenými daty a interpretovat je (viz příklad níže).

Při veškeré snaze o odpovědný přístup v rámci jednotlivých spotřebních rozhodnutí však musíme dávat pozor na řešení, která se nabízejí zdánlivě „samovolně“, například v rámci technického pokroku. K nim patří i některé inovace výrobků či dílčí reformy ekonomického systému, které ovšem nemění jeho materiálně konzumní orientaci.⁴ Řešení spoléhající na vnější faktory, nikoli odvahu se vzepřít zvyklostem, s sebou totiž nesou rizika: v oblasti spotřebního chování jím je **indukce spotřeby** (rebound efekt, efekt odrazu, tzv. **Jevonsův paradox**)⁵, kdy to, co je napraveno, se zase rychle „kompenzuje“ zvýšením

³ UNEP. (2012). Sustainable Production and Consumption. A Handbook for Policymakers, Global edition. (Udržitelná výroba a podnikání) Online <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1951Sustainable%20Consumption.pdf>, str. 108 (čistší produkce – RECP), 111 (design), 112 (Ekoinovace).

⁴ Sem patří do jisté míry – s ohledem na přetrvávající růstovou orientaci – např. též cirkulární ekonomika, carbon neutral a zero waste economy atd. Nabízí totiž řešení, která vyvazují jednotlivého spotřebitele z jeho individuální zodpovědnosti.

⁵ Jevonsův paradox je vysvětlen na **české Wikipedii**; tento český ekvivalent byl upraven autory těchto textů pro účely projektu.

dopadů jinde (například úspory energie vedoucí k ušetření financí svádí k jejich „investování“ do dalších, často značně energeticky náročných projektů). Rozhodnutí každého z nás jsou formována hodnotově, a zde se může plně projevit síla výchovného působení, které rozvíjí **eticky podložený životní styl** a orientaci na dlouhodobou udržitelnost všech stránek vlastního života.

7. JAK SI VYHODNOTIT, ŽE POSTUPUJU DOBRĚ

Proti tomu, že ekonomický systém nás vtahuje do své „hry“, činí z nás spotřebitele, jehož všechna přání mají být pokud možno naplněna (a dle této logiky je dobré, když vznikají další), je možné se aktivně bránit. Působení principů konzumní společnosti jde proti výchovnému snažení, jímž usilujeme o rozvíjení dobrých lidských vlastností, jako je skromnost, střídmost, nesobeckost, schopnost odříkání, odolnost vůči nedostatku a podobně. Rezistenci vůči konzumerismu lze pozorovat na tom, že sledovaný člověk nepodléhá módním trendům, vlivu reklamy, influencerům a dalším tlakům, a je schopen si svůj životní styl a životní cíle obecně utvářet sám – přemýšlí o nich, porovnává možnosti, plánuje budoucnost dlouhodobě a zkouší různé alternativy, přičemž sleduje jejich dopady (nejen na životní prostředí).

V rozhodování se lze řídit principy **dobrovolné skromnosti**, nebo si pěstovat životní styl **výběrové náročnosti**, v němž environmentálně příznivé alternativy představují určitý luxus, který přispívá k utváření určitého obrazu, image osobnosti. Můžeme také přehodnotit své snahy o dosažení spokojenosti, a to tak, že se soustředíme na **nemateriální aspekty kvality života**, jako je životní prostředí, vztahy anebo zapojení se do společnosti jako občan/politik. K tomu by nám mohla pomoci **tabulka** uvedená v pojmu **Kvalita života** na Enviwiki – pomocí níž si můžeme vyhodnotit, v jakých oblastech mají ekonomické aktivity největší dopad na celkovou kvalitu našeho života, a kde hrají roli jiné faktory, například životní styl. Jednotlivé kategorie zde uvedené nám také pomohou sledovat jednotlivé aspekty blahobytu a rozlišit jejich (sociální, environmentální) povahu. ⁶

8. VYUŽITÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ

AUTOR: IVETA ŠINDELÁŘOVÁ

V této kapitole ukazujeme, jak si procvičit některé základní koncepty ekonomie a také sociologie – cílem je podrobnější analýza pojmů *cena*, *externality* a *komparativní ekonomická výhoda* a rozvinutí kritického pohledu, což obojí přispívá k hlubšímu porozumění tématu. Podobné aktivity zařazené do výuky mohou názorně ukázat, jak výše uvedené principy fungují v praxi. V úkolu uvedeném níže jde o to, vypočítat cenu výrobku v jednotlivých fázích výrobního

⁶ Pro každý z 11 aspektů uvedených v **tabulce**, která analyticky popisuje pojem **Kvalita života** na Enviwiki, existují indikátory jeho „měření“ – viz **Maussen a kol. (2018)**.

cyklu, a srovnat podmínky výroby, například v rozvinutých a méně zemích. Ve výsledku žáci a studenti pochopí, proč je ekonomicky vhodnější vyrábět způsobem, který není šetrný k životnímu prostředí – ale jen proto, že pro tzv. externalitu není určena adekvátní (finančně vyjádřená) cena.

9. JAK SE TVOŘÍ CENA?

Nákladově orientovaná strategie (která nebere v úvahu ani konkurenci, ani zákazníka; kalkulace se provádí tak, že se k nákladům přičte zisková přírážka a tím se určí výsledná cena produktu) používá tzv. typový kalkulační vzorec, viz tabulka 1.

Tabulka 1. Ukázka obecného typového kalkulačního vzorce ⁷

Obsah jednotlivých položek	Náklady / cena	Způsob výpočtu
Přímý materiál = základní materiál, ze kterého je výrobek (dřevo, plast,...)	1. Přímý materiál	
Přímé mzdy = mzdy výrobních dělníků, kteří přímo vyrábějí výrobek	2. Přímé mzdy	
Ostatní přímé náklady = odpisy výrobních strojů, pojistné z přímých mezd,...	3. Ostatní přímé náklady	
Výrobní režie = náklady související s výrobou a jejím řízením (režijní mzdy, spotřeba energie, režijní mzdy)	4. Výrobní režie	
	I. Vlastní náklady výroby	(1.+ 2.+ 3.+ 4.)
	5. Zásobovací režie	
Správní režie = náklady související s administrativními a správními úkony (mzdy administrativních a manažerských pracovníků, poštovné, telefon a internet, vzdělávání,...)	6. Správní režie	
	II. Vlastní náklady výkonu	(I.+ 5. + 6.)
Odbytové náklady = náklady spojené s logistikou, dopravou, skladováním,...	7. Odbytové náklady	
	III. Úplné vlastní náklady výkonu	(II. + 7.)
ZISK = zisk, který chce podnik dosáhnout	8. Zisková přírážka	
	IV. Výrobní cena	(III. + 8.)
	9. Obchodní slevy a srážky	
	Prodejní cena	(III. + 8. - 9.)

⁷ Jde o tabulku, která vyznačuje nejčastější kalkulační položky, umožňuje sečíst vlastní náklady výroby a ukazuje další nutné výdaje, viz Macík, K. Jak kalkulovat podnikové náklady? Ostrava: MONTANEX, 1994. 125 s. ISBN 80-85 780-16-X. Opraveno dle Soukupová, K. (2008). Co nevyřeší neviditelná ruka trhu, vyřeší kalkulace. Podnikatel.cz.

Kalkulace – tričko z Asie

NEGATIVNÍ EXTERNALITY:

- znečištění ŽP
- negativní vliv na ovzduší (emise CO₂ u přepravy)
- vykořisťování domácích obyvatel
- ODPADY: nadvýroba, nadměrné množství výroby oblečení

Kalkulace – lokální výroba trička

Vedle některých negativních externalit se zde projevují též POZITIVNÍ EXTERNALITY:

- Práce pro místní lidi
- Ohled na životní prostředí
- (přísnější pravidla v rámci EU vs. Indie)
- Přeprava je eliminována

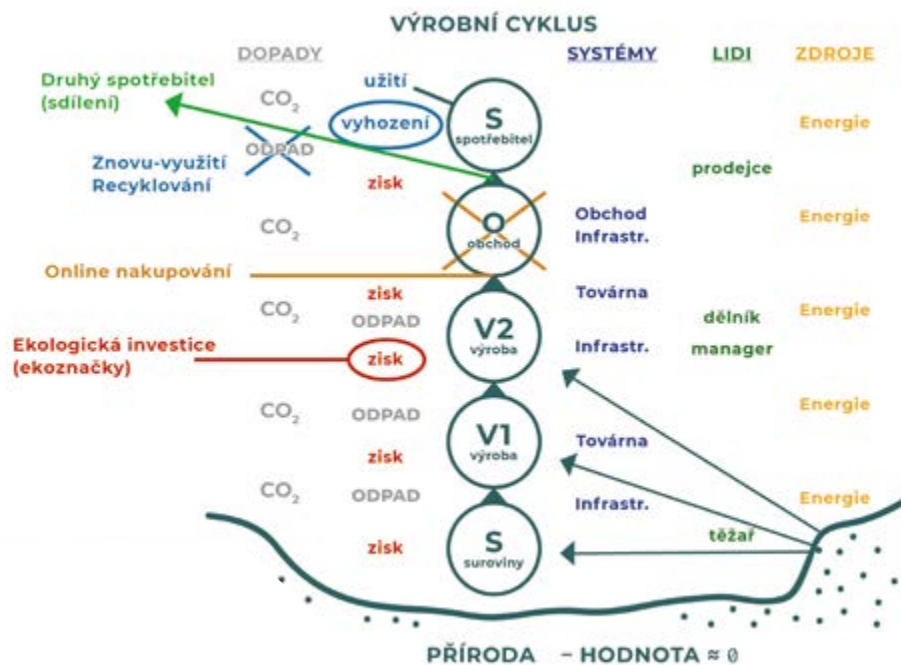
Tabulka 2. Srovnání nákladů na výrobu trička v Asii a v ČR. Použit typový kalkulační vzorec a přepočít 2 USD/1 hod; kurs 22,40 CZK/USD.

Kalkulační vzorec	Výroba v Asii		Lokální výroba	
	USD	přepočít na CZK		CZK
Materiál	2	45	Materiál	100
Práce	1	22	Práce	120
Ostatní	0,5	11	Ostatní	30
VN výroby	4,5	101	VN výroby	300
Správní režie	1	22	Správní režie	40
VN výkonu	5,5	123	VN výkonu	340
Odbytové náklady	1	22	Odbytové náklady	50
UVN výkonu	6,5	146	UVN výkonu	390
ZISK	2	45	ZISK	50
Výrobní cena	8,5	190	Výrobní cena	440
Přeprava	2	45	Přeprava	50
Nákupní cena pro HM	10,5	235	Nákupní cena pro obchodníka	490
Zisk HM	4,2	94	Zisk obchodníka	98
Prodejní cena	14,7	329	Prodejní cena	580

Cena trička vyrobeného v ČR je dvojnásobná, ale místní práce vytváří pozitivní externality. Měřit efekt lokálního podnikání (s využitím lokálních zdrojů) na udržitelný rozvoj regionu je možné s využitím **lokálního multiplikátoru**. Lokální multiplikátor sleduje koloběh peněz v daném místě či regionu. Čím vícrát se peníze „otočí“ například v určité obci, tím více bohatství přinesou všem jejím místním obyvatelům. Útratu lokálních podnikatelů/zákazníků a zaměstnanců lze vyjádřit finančně, tedy kolik peněz do dané lokality přinese 1 vynaložená koruna. ⁸

Sledování cesty produktu výrobním cyklem

Lze také přemýšlet o výrobním cyklu a možnostech „ekologizace“ jeho jednotlivých fází, např. když si představíme možnosti pro-environmentálních intervencí ve výrobním cyklu zobrazeném na obrázku 5:

Obrázek 5: Alternativní, pro-environmentální kroky zařazené do výrobního cyklu

V každé fázi výrobního a spotřebního cyklu lze najít možnosti úspor a pro-ekologických opatření – ta ovšem někdy nahrazují příležitosti pro zvýšení zisku (což by vedlo ke snížení ceny). Tato aktivita, pokud ji využijeme ve výuce, může být pojata jako kreativní cvičení zaměřené na rozvoj imaginace, například brainstorming nebo úkol do výtvarné výchovy – teprve ve druhé fázi je třeba představy racionalizovat, postavit je „nohama na zem“.

10. ZDROJE

Vybrané **ekonomické pojmy** z Enviwiki.

8 Zdroj: New Economics Foundation (2002). The Money Trail. Dostupné [online](#).